

Královské obyčeje a slavnosti s králi na Podhorácku

Royal Customs and Festivals with Kings in the Podhorácko Region
(western Moravia)

Mgr. Jan Blažek

Národní ústav lidové kultury, Zámek 672, 696 62 Strážnice,

CZECH REPUBLIC

jan.blazek@nulk.cz

ORCID: 0000-0001-7488-2630

Abstract

The theme of Whitsun king rides has not yet been studied from the perspective of the entire western-Moravian region of Podhorácko. This is primarily due to the early disappearance of the tradition by the end of the nineteenth century and the delayed interest in local ethnography. Recently, renewed attention has been drawn to the revived *Ride of the Kings* festival in Ketkovice - the only event of its kind currently held in the region. Thanks to the care of the local municipal authority and the Podhorácko Ensemble of Ketkovice, the ride was recently nominated for inscription on the List of Intangible Elements of Traditional Folk Culture of the South Moravian Region. The motivation of those involved consisted in safeguarding this long-standing festival for future generations. Our treatise aims to place the Nomination File, primarily describing the current state of the element, into a broader spatial and time context.

Key words

Pentecost – Whitsun king – ride – disappearance – revival – Podhorácko (western Moravia)

Acknowledgement / Funding

Studie je výstupem vědecko-výzkumné činnosti Národního ústavu lidové kultury v rámci výzkumného úkolu Královské obyčeje na Podhorácku.

Úvod

Z královských obyčejů západní Moravy byla dosud značná pozornost věnována dívčím královničkám.¹ O fenoménu zdejších jízd mládenců se svatodušním králem existují pouze omezené zdroje,² např. heslo královské obyčeje v Národopisné encyklopedii vůbec jízdy na Podhorácku nereflktuje.³ Jedním z badatelů, který se problematikou od roku 1940 zabýval, byl učitel Vratislav Bělík (1900–1988), jehož prací se zabývá tento článek. Působil v Moravském Krumlově, Znojmě, Starém Městě pod Landštejnem, Mohelně a Vladislavi. Amatérsky se zde věnoval hmotným i nehmotným projevům lidové kultury tamějšího českého etnika, zájmovou oblast chápal jako Horácko.⁴ V letech 1947–1948 absolvoval národopisné kurzy, vypsané Masarykovou univerzitou,⁵ mj. u svého dopisovatele Antonína Václavíka.⁶ Zmíněný profesor národopisu vzápětí odmítl výklady některých badatelů a patriotů o původu obyčeje odkazujícím na historické události u vládnoucí vrstvy.⁷ Podobně Josef Tomeš později přímo v recenzi sborníku Bělíkových zvykoslovných textů připomenul takřka celoevropské rozšíření královských obyčejů.⁸ Tyto texty čekaly na souhrnné vydání

- 1 DRASTIL, Petr: Královničky na Velkobítešsku a jejich funkce. *Národopisná revue* (dále jen NR) 31, 2022, č. 1, s. 52–56; BLAŽEK, Jan: „Obnovení“ svatodušní obchůzky králek v Čebíně na Tišnovsku. NR 31, 2022, č. 4, s. 334–339; TETUROVÁ, Jarmila – BLAŽEK, Jan: Vývoj a současný stav lidového tance na příkladu slováckého verbuňku a obřadních obchůzek královniček. NR 33, 2023, č. 1, s. 10–14; DRASTIL, Petr: *Současný stav královniček na Moravě*. Diplomová práce: Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 2024, s. 133–137, 143–147; BLAŽEK, Jan: Královničky z Tišnovska a Velkobíteška I. *Folia ethnographica* (dále jen FE) 58, 2024, č. 1, s. 3–18; BLAŽEK, Jan: Královničky z Tišnovska a Velkobíteška II. FE 58, 2024, č. 2, s. 85–102.
- 2 Zánik, obnovu, proměny a badatelské myšlenky k vývoji královských obyčejů na Moravě a ve Slezsku, stejně jako snahy o vymezení Podhorácka jsme shrnuli v nedávných příspěvcích. BLAŽEK, Jan: Obnova tradic a jejich proměna na příkladu svatodušních obřadů. *Národopisný věstník* 83, 2024, č. 1, s. 26–48; BLAŽEK, Jan: Barvy ve výročních obyčejích a slavnostech na Brněnsku a Podhorácku. In: Číhal, Petr – Vilímek, Vítězslav (eds.): *Barva v lidové kultuře*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2023, s. 33 a 44.
- 3 zm [Zdeněk Mišurec]: Královské obyčeje. In: Brouček, Stanislav – Jeřábek, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. 2. svazek. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 425–427.
- 4 O Bělíkovi více hbč [Helena Bočková]: Bělík Vratislav. In: Brouček, Stanislav – Jeřábek, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. 1. svazek. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 23; UHLÍKOVÁ, Lucie: Bělík, Vratislav. In: Pavlicová, Martina – Uhlíková, Lucie (eds.): *Od folkloru k folklorismu. Sborník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 16; KATOVSKÁ, Jitka – SMUTNÁ, Silva – VLČKOVÁ, Dobromila: *Když slunéčko zemi políbilo*. Třebíč: Muzeum Vysočiny Třebíč, p. o., 2021.
- 5 Archiv Moravského zemského muzea (dále jen AMZM), Etnografický ústav (dále jen EÚ), osobní fond Vratislav Bělík (nezpracováno), dopis Vratislava Bělíka z 1. 1. 1958.
- 6 Archiv Masarykovy univerzity, pozůstalost Antonína Václavíka, kart. 1, korespondence osobní, inv. č. 2, Bělík Vratislav.
- 7 Konkrétně jde o spojování původu obyčeje s návratem kralevice Václava ze zajetí 24. 5. 1283 a porážkou Matyáše Korvína roku 1469. VÁCLAVÍK, Antonín: Příspěvky ke studiu výročních obyčejů. *Národopisný věstník československý* 31, 1949–1950, č. 1–2, s. 16.
- 8 TOMEŠ, Josef: Vratislav Bělík, Horácká chasa. Zvykoslovné podání a obrázky z Třebíčska, Náměšťska, Mor. Krumlovska, Mor. Budějovicka a Znojemka. *Národopisné aktuality* (dále jen NA) 4, 1967, č. 3–4, s. 50.

nejméně od roku 1950 a byly publikovány v letech 1965–1967.⁹ S přijímáním Bělíkových konstruktů se ovšem setkáváme doposud.¹⁰

Cílem studie je zhodnotit dosavadní postoje, opravit mylné názory a přinést nové poznatky o královských obyčejích mládenců v oblasti Podhorácka. Vlastní výzkum autora textu spočíval v rešerši pramenů, literatury a elektronických informačních zdrojů, doplněných informacemi od respondentů; jejich analýze a interpretaci.

Autochtonní projevy jízdy se svatodušním králem

První zprávy o západomoravských královských obyčejích pochází ze dvou lokalit na Moravskokrumlovsku. V obecních účtech Vémyslic je našel historik Petr Eckl a identifikoval etnolog Jiří Mačuda. Po zprávě u Václava Frolce k roku 1691 k Nové Vsi u Břeclavi¹¹ jde zatím o druhé nejstarší známé zmínky z českých zemí. Z těchto pramenů vysvítá, že se o svatodušních svátcích holdovalo alkoholu. Tak bylo městysem Vémyslice 23. května 1743 „synkům zdejšímu a pacholkům“, jinak „mládeňcům, když s králem jezdili, dle obyčeje dáno 1 [vědro]“ a prodán 1 sud a 3 vědra piva.¹² Podobně bylo prodáno 13. května 1744 mládeňcům na obvyklého svatodušního krále jedno vědro piva¹³ a dva roky poté na totéž sud piva.¹⁴ Kněz a sběratel lidových písní František Sušil (1804–1868) působil asi v letech 1827–1836 ve farnosti Olbramovice s filiálkou v Bohuticích.¹⁵ Eva

9 BĚLÍK, Vratislav: *Horácká chasa. Zvykoslovné podání a obrázky z Třebíčska, Náměšťska, Mor. Krumlovsko*, [Mor. Budějovicka a Znojemska. 3 části. Třebíč: Osvětový dům Bedřicha Václavka, 1965, 1966 a 1967.

10 TOMÁŠOVÁ, Eva: Lidové obyčeje a slavnosti v současném životě jihozápadního Podhorácka. In: Toncrová, Marta – Smutná, Silva (eds.): *Lidové písně z Podhorácka II. Třebíčsko, Hrotovicko, Moravskobudějovicko a Jemnicko*. Třebíč – Brno: Muzeum Vysočiny Třebíč, p. o. – Etnologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Praha – pracoviště Brno, 2013, s. 60; MAČUDA, Jiří: *Od Hromnic až do Tří králů. Zvyky a tradice obcí na Znojemsku*. Břeclav: Malovaný kraj, 2015, s. 34. Vození krále 2022. Youtube. Dostupné z: https://youtu.be/Z_zFxEAfdbY?t=2575 (cit. 23. 12. 2024).

11 FROLEC, Václav: Svatodušní královské průvody. In: Frolec, Václav a kol.: *Jízda králů*. Praha: Tisková, ediční a propagační služba, 1990, s. 63. Týž: Svatodušní král. NA 27, 1990, č. 1, s. 8, 9 a 17.

12 Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Znojmo, fond Vém/I Archiv městečka Vémyslice, kart. 10, inv. č. 27, Kniha obecních počtů 1742–1743, fol. 3v, 14v, 15v. Za upozornění děkujeme Jiřímu Mačudovi. Výdaje jsou datovány deset (1743) a jedenáct dnů (1744) před svatodušními pondělky. Účty z let 1747–1841 nebyly studovány.

13 SOKA Znojmo, fond Vém/I Archiv městečka Vémyslice, kart. 11, inv. č. 28, Kniha obecních počtů 1743–1744, fol. 4v.

14 SOKA Znojmo, fond Vém/I Archiv městečka Vémyslice, kart. 13, inv. č. 30, Kniha obecních počtů 1745–1746, fol. 4r.

15 ŠMERDA, Hynek: *František Sušil: život, dílo a odkaz budoucím generacím*. Disertační práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra církevních dějin, 2011, s. 124–125 a 417.

Večerková transkribovala jeho nedatovaný rukopis: „*Na krále jízdu drželi také v Bohotic[ích]*.”¹⁶

Vožení krále ve Lhánicích u Mohelna

Vratislav Bělík byl kvůli pomnichovskému záboru pohraničí nucen odejít do českojazyčného zázemí v Mohelně.¹⁷ Patrně na začátku roku 1940 zapsal od přímého aktéra průběh *vožení krále* 30. května 1882 ve Lhánicích, v letech 1850–1890 osadě Mohelna. Své popularizační články psal čtivě, ale leccos si přidal i ubral (v letech nesvobody autocenzurou).¹⁸ Dokládá to jeho nedatovaný, nejstarší rukopis o *vožení krále* v jeho osobním fondu v Archivu Moravského zemského muzea (dále jen AMZM).¹⁹ Obyčej měl čtyři dílčí části: zvaní, přípravy, slavnostní jízdu chlapců s průvodem dívek a taneční sólo pod zeleným stromem.

„*Vožení krále o svatodušním pondělí naposled v r. 1882 (vždy po sedmi letech). Devět chasníků zvlášť sešlých. Král, 1. stárek, šerha, kaprál [jména aktérů uvádíme v příloze], 5 ochránců krále (čili stárků). Všichni jeli na koních opentlených (bez zvonků). Koně měli sedla ze šátků. Chlapci byli v černých šatech a holínkách. Král měl bílé kalhoty, černý kabát a papírovou korunu na hlavě. Šerha a kaprál dělali pořádek a jezdili po dědině. Čtyři stárci měli prapory ze šátků napjatých na rákosových rámech. Devět děvčat ty čtyři prapory nastrojilo. Čtyři stárci měli prapory zastrčeny v holince. Devět děvčat, z nich královna. Děvčata v domácích krojích a ve věncích pestrých a velkých (dělala je Kavková v Dukovanech), královna v bílých šatech též ve věnci. Průvod se řadil na cestě u lesa. U zvoničky stála máj, tam se tančilo: první kolo stárkům, druhé hostům. Král s královnou seděli u zvoničky, nesměli mluvit a smát se až do západu slunce. Potom teprve dostali sólo a směli volně tančit. Šerha při vjezdu průvodu vyvolával, aby lidé králi a královně dělali místo. Čtrnáct dní před se jezdilo po okolí zvát, vždy čtyři a čtyři stárci na koních: ‚Náš pan král nás poslal zvát, že nás nemůže vyživit, tak nás poslal fedrovati. Co nám bude uděleno, budem za to uctivě děkovati.‘ [...] Hudba šla v čele průvodu (kapela Rohovskova*

16 VEČERKOVÁ, Eva: Rukopisné záznamy Františka Sušila o lidových obyčejích. In: Frolcová, Věra (ed.): *František Sušil (1804–1868). Odkaz a inspirace*. Rousínov: Město Rousínov – Etnologický ústav AV ČR Praha, pracoviště Brno, 2004, s. 134–135. Sběratel odsud poté publikoval písně k dívčí obchůzce královniček. SUŠIL, František: *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*. Brno: K. Winiker, 1860, s. 714 a 759–760.

17 KATOVSKÁ, Jitka – SMUTNÁ, Silva – VLČKOVÁ, Dobromila: *Když slunéčko zemi políbilo*, c. d., s. 6.

18 Často připojoval zavádějící dataci květen 1940: AMZM, EÚ, osobní fond Vratislav Bělík (nezpracováno), kart. 173, Ze Znojemska – rukop. 30. a 40. léta (koncept pro Moravskou orlici 1944); 40. léta strojopisy článků, *Vožení krále* (pro Moravskou orlici 1944). Bělík, Vratislav: *Horácká chasa. Zvykoslovné podání a obrázky z Třebíčska, Náměštska, Mor. Krumlovska[,] Mor. Budějovicka a Znojemska*. Druhá část. Třebíč: Osvětový dům Bedřicha Václavka, 1966, s. 11. Za upozornění na fond děkuji Silvě Smutné.

19 AMZM, EÚ, osobní fond Vratislav Bělík (nezpracováno), kart. 173, Ze Znojemska – rukop. 30. a 40. léta (přepis *vožení krále*).

ze Senorad). *Prapory strojila děvčata. Jakým způsobem je chlapcům odevzdala? Hoši si přijeli pro prapory na koních k první stárkové. Měli stárce zdobené klobouky rozmarýnem a pentlemi červenými a bílými. Rozmarýn strojila děvčata společně. Jaké fěrtochy měla děvčata – hedvábné měňavé. Královna bílý fěrtoch. Chodilo se říkat o děvčata. Páry stárkové byly seřazeny dle stář. Král měl Navrátilova šimla. Každá stárková vyšla stárkovi šátek s dvěma monogramy. Donesla jej stárkovi do domu, aby s ním mohl vyjet už na koni. Šátek byl zastrčený za pasem po levém boku. Na seřadiště se chodilo ojedinele. Král měl šerpu. Šerha, kaprál mohou být ženatí. Kaprál objížděl průvod. Šerha jezdil dopředu a zpět a vyvolával: „Kačenko, Mařenko a Nánynko, zavírejte housátka, kačátka! Zde jede pan král, co najde, to zajme.“*

Respondent Josef Kavalec byl podle Bělíka v květnu 1940 posledním žijícím zúčastněným stárkem a královna poslední z devíti dívek.²⁰ Neměl tušení o dosud žijících třetí stárkové ve Lhánicích a čtvrté v Mramotících.²¹ Nejčasnější moment, který pamětník vzpomněl, bylo až zvaní dvěma banderii po čtyřech stárcích. K němu užívanou vyvolávku s germanismem *fedrovati* (těžit) vlastenecky cítící badatel ponechal pouze ve výše transkribovaném rukopisu. V něm naopak není na rozdíl od Bělíkova článku v *Horáckém slovu* zmínka o cvičení koní, učení se jízdě, objížděním mj. na východ k správcům černouhelných dolů v Oslavanech a Padochově, ani o ekonomickém zajištění prostřednictvím darů.²² Kolední aspekt zatím není v oblasti doložen, ve zmíněné vyvolávce je na něj pouze nářezka. Bylo třeba zajistit hudbu, takže nejpozději při zvaní v Senoradech se domluvila kapela Jakuba Rohovského.²³ Mládenci, příp. mladí muži se sešli k rozdělení devíti rolí. Nezastávali je zástupci ročníků 1858–1860, kteří podlehlí odvodům (příp. povinné vojenské službě). Ochránci krále, první až šestý stárek, byli pro pěší část obyčejně seřazeni od nejstaršího.²⁴ Protože si Josef Kavalec pamatoval podrobnosti ohledně prapore, Vratislav Bělík jej spolu se třetím až pátým stárkem pasoval do role praporečnicka.²⁵ Poté jezdci chodili říkat

20 [BĚLÍK, Vratislav:] Honění krále na Horácku: zapomenutý starý zvyk. *Moravské slovo. List národního souručenství* 1940, č. 110 z 12. 5., s. 5.

21 Moravský zemský archiv (dále jen MZA), fond E 67, Matrika farní úřad Přímětice, inv. č. 14506, oddíl pro Mramotice, s. 158.

22 BĚLÍK, Vratislav: Svatodušní slavnosti vození krále. *Jihlavské listy* 43, 1940, č. 19 z 10. 5., s. 7. [BĚLÍK, Vratislav:] Honění krále na Horácku: zapomenutý starý zvyk, c. d., s. 5.

23 SOKA Třebíč, fond Okresní úřad (dále jen OkÚ) Třebíč I, sčítací operáty (dále jen SO) Senorady, Arch popisný ke sčítání obyvatelstva a nejdůležitějších domácích zvířat užitkových dle stavu ze dne 31. prosince 1890. MZA. Dostupné z: <https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/detail/17424>, snímek 195 (cit. 23. 12. 2024).

24 Životní data uvádíme v příloze. Obdobné řazení dle věku svobodných o hodech v Dolních Dubňanech a dívek v Jamolicích Vratislav Bělík nazýval stařešinským obřadem, Jiří Mačuda řádem.

25 AMZM, EÚ, osobní fond Vratislav Bělík (nezpracováno), kart. 173, 40. léta strojopisný článků, Vození krále (pro Moravskou orlici 1944). BĚLÍK, Vratislav: Vození krále. *Ročenka západní Moravy na rok* [2], 1947, s. 59. První a druhý stárek by byli pobočníky.

o děvčata,²⁶ v našem případě k jejich rodičům či hospodářům, u nichž sloužila. Pisatel časem vymyslel způsob výběru královny.²⁷ Jako hotovitelka dívčích věnců v Dukovanech připadala do úvahy jediná žena, Anna Kafková.²⁸ Pochybujeme, že věnec královny byl zlatý.²⁹ Máj, „pódium“ a sezení pro krále a královnu situované u zvonice, se dle Vratislava Bělíka, jak to bylo jinde běžné, stavěly v sobotu před svatodušní nedělí.³⁰ Dále se připravovaly oděvy, doplňky, např. červeně a bíle opentlené větve rozmarýnu, šerpa králi (údajně červenobílá),³¹ koruna krále z papíru, pentlení koní a rákosové rámy, na něž dívky asi u první stárkové strojily čtyři hodnostní symboly (údajně každý prapor ze dvou lipských šátků, s kyticí a pentlemi v národních barvách na vrcholu žerdi).³² Pentlení koní mohlo bezprostředně navazovat na přinesení šátku stárkovou do domu, odkud jezdec vyřázel. Mužský kroj byl přinejmenším mládeží odložen, pouze doplněn šátkem a přizdobeným kloboukem. Králi se půjčil bílý kůň od otce pátého stárka, první a šesté stárkové.³³ Jeho oděv se od ostatních jezdců odlišoval kabátem a bílými kalhotami.³⁴ Kavalcova výpověď si protiřečí, když nejprve zmiňuje řazení průvodu na cestě u lesa a poté, že se na seřadiště chodilo ojedinele. Les se rozkládal na jih a jihovýchod od obce. Podle kopií mapy stabilního katastru³⁵ jen prostřední ze tří polních cest sbíhajících se u trati Padělky (dnešní východní okraj obce) byla Vratislavem Bělíkem uváděná cesta vedoucí do Biskoupek.³⁶ Hudbu dodatečně situoval do čela průvodu,³⁷ což mu jistě bylo známé ze spolkových podniků v Rouchovanech, Moravském Krumlově a ve Znojmě. Omezilo by to roli

26 Srovnej: BĚLÍK, Vratislav: „Chození o děvčata.“ (Dol. Dubňany, okres M. Krumlov.). *Od Horácka k Podolí* 9, 1931–1932, s. 60–61.

27 [BĚLÍK, Vratislav:] Význam slavnosti Vožení krále. *Jiskra. Orgán Krajského výboru KSČ v Jihlavě* [10], 1954, č. 46 z 11. 6., s. 6.

28 V obci žila od narození r. 1845 (MZA, fond E 67, Matrika farní úřad Dukovany, inv. č. 10217, s. 3.) do 90. let 19. století (MZA, fond E 67, Matrika farní úřad Dukovany, inv. č. 10213, s. 92.).

29 BĚLÍK, Vratislav: Svatodušní slavnosti vožení krále, c. d., s. 7; [BĚLÍK, Vratislav:] Honění krále na Horácku: zapomenutý starý zvyk, c. d., s. 5.

30 [BĚLÍK, Vratislav:] Honění krále na Horácku: zapomenutý starý zvyk, c. d., s. 5.

31 BĚLÍK, Vratislav: Svatodušní slavnosti vožení krále, c. d., s. 7; [BĚLÍK, Vratislav:] Honění krále na Horácku: zapomenutý starý zvyk, c. d., s. 5.

32 [BĚLÍK, Vratislav:] Honění krále na Horácku: zapomenutý starý zvyk, c. d., s. 5. Červená a modrá platila pro Moravu (zde ještě zlatá), společně s bílou v Československu a protektorátu Čechy a Morava.

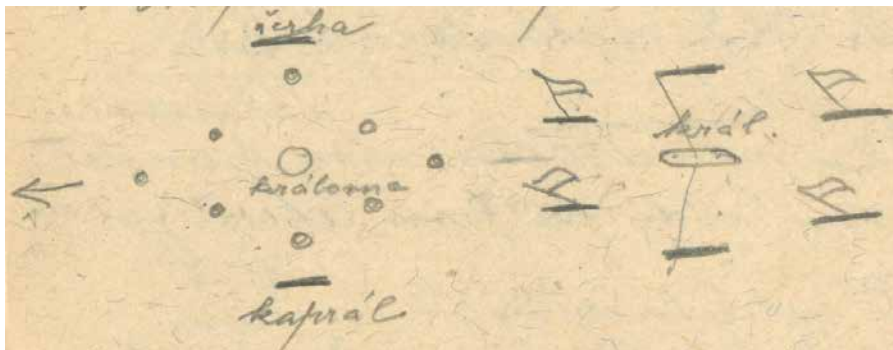
33 SOKA Třebíč, fond OkÚ Třebíč I, SO Lhánice, Arch popisní k sečení obyvatelstva a nejdůležitějších domácích zvířat pro užitek chovaných dle toho, kolik obojího bylo dne 31. prosince 1880. MZA. Dostupné z: <https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/detail/17367>, snímek 8 (cit. 23. 12. 2024).

34 Srovnej kalhoty mládežníků ve farnosti Troubsko. ŠTĚPÁNEK, Václav: Národopis obce. In: Štěpánek, Václav – Jan, Libor (eds.): *Troubsko 1237–1987*. Troubsko: Místní národní výbor, 1987, s. 48.

35 D9 Indikační skici. MZA v Brně. Dostupné z: <https://www.mza.cz/indikacniskici/skica/detail/1828> (cit. 6. 9. 2024).

36 BĚLÍK, Vratislav: Svatodušní slavnosti vožení krále, c. d., s. 7; [BĚLÍK, Vratislav:] Honění krále na Horácku: zapomenutý starý zvyk, c. d., s. 5.

37 BĚLÍK, Vratislav: Svatodušní slavnosti vožení krále, c. d., s. 7; [BĚLÍK, Vratislav:] Honění krále na Horácku: zapomenutý starý zvyk, c. d., s. 5.

Obr. 1. Náčrtek průvodu při vožení krále ve Lhánicích 1882. Archiv EÚ MZM, osobní fond V. Bělík (nezpracováno), kart. 173, Ze Znojemska, rkp., 30. a 40. léta 20. století (prvopis).

vyvolávače (šerhy), který mezi domy při ježdění dopředu a zpět vyvolával, aby přihlízející stáli v dostatečném odstupu. Na půdorysném náčrtku je podobně zavádějící pozice objíždějícího kaprála. Skica znázorňuje propojení koně krále s pobočníky, dle Vratislava Bělíka měli pobočníci držet opratě králova koně.³⁸ Královna uprostřed osmi dívek v kosočtverci a král mezi osmi jezdci nejsou náhodou, herní středové kuželce se říká král.³⁹

Až v člancích Vratislav Bělík uváděl, že král měl mít čtrnáct let,⁴⁰ nesměl se držet uzdy a měl by mít ruce v bok.⁴¹ Tyto detaily podobně jako neopakovatelné aktérství⁴² byly už v době pisatelova zájmu charakteristické pro jízdu králů ve Vlčnově na Slovácku.⁴³ Zároveň by bylo o to náročnější zajistit přirozenou transmisi obyčeje s tak dlouhou periodou. Poté, co pod zeleným stromem královna s králem usedli, zavádělo se do tance: nejprve osm zaváděčů osm dívek, poté hosty a až po západu slunce došlo na sólo krále a královny, kdy se hlavní obřadníci mohli usmát a poté i mluvit. Jejich polibek⁴⁴ byl spíše než vyvrcho-

38 BĚLÍK, Vratislav: Svatodušní slavnosti vožení krále, c. d., s. 7; [BĚLÍK, Vratislav:] Honění krále na Horácku: zapomenutý starý zvyk, c. d., s. 5.

39 TAUŠ, Karel: Kuželkářský sport: teorie, praxe, různé hry v kuželky, nejnovější sportovní a hrací řád, Asociace čsl. sportu kuželkářského. Brno: Moravské nakladatelství Globus, 1938, s. 12 a 15–17.

40 [BĚLÍK, Vratislav:] Význam slavnosti Vožení krále, c. d., s. 6.

41 BĚLÍK, Vratislav: Svatodušní slavnosti vožení krále, c. d., s. 7; [BĚLÍK, Vratislav:] Honění krále na Horácku: zapomenutý starý zvyk, c. d., s. 5.

42 S výjimkou šerhy a kaprála. Nebyl to případ roku 1882, dříve mohlo mít vliv více faktorů, např. demografie, čelední služba mimo obec, vojenská služba.

43 K ní Bělík přirovnával vožení krále ve své třetí známé i pozdějších statik. BĚLÍK, Vratislav: Proč je král němý. Jízda králů – vožení krále. Jízda králů – vožení krále. Svoboda. List zemědělské Moravy 23, 1941, č. 114 z 30. 5., s. 2. [BĚLÍK, Vratislav:] Význam slavnosti Vožení krále, c. d., s. 6.

44 BĚLÍK, Vratislav: Vožení krále. Vzpomínka na starý horácký obyčej. Jiskra. Orgán Krajského výboru KSČ v Jihlavě [10], 1954, č. 42 z 28. 5., s. 4.

lením sóla častým prvkem taneční hry „hubičková“.⁴⁵ Vratislav Bělík dále vožení srovnával s jízdou králů: „*Slovácký přepych je nahrazen na Vysočině bohatstvím figurálním, neboť zde se kromě osob mužských reprezentuje též [...] královna družina.*“⁴⁶

Poslední Lhánická královna se s rodinou přistěhovala 3. září 1875 ze Senorad.⁴⁷ Ze čtyř selských rodin vzešlo pět členů královské družiny.⁴⁸ K 31. prosinci 1880 bylo v osadě zaevidováno třicet pět koní v šestnácti domech ze čtyřiceti dvou. Koně neměli u nádeníka, jehož synem byl kaprál (snad i král), a rodina třetího stárka (syn domkařky).⁴⁹ Druhý stárek přišel do služby patrně z Křižanova,⁵⁰ druhá stárková 1. ledna 1879 z Dukovan⁵¹ a 1. ledna 1882 čtvrtá stárková ze Zbýšova.⁵² Nejstarší dívkou byla ve 24 letech první stárková, nejmladší v 15 letech šestá, nejstarším mládcem nejspíš král, ovšem ze dvou jmenovců je v obci od osmdesátých let 19. století doložen zatím jen 32 letý. Při předposledním vožení krále bylo budoucímu prvnímu stárkovi osmnáct let, kaprálovi a první stárkové sedmnáct. Nejméně tito tři byli starší než nejmladší aktéři posledního vožení. Z devíti párů z roku 1882 vzešlo jen jedno manželství (čtvrtý stárek a stárková), tehdejší první stárek a kaprál si vzali jiné členky královniny družiny.

Vratislav Bělík postupně dotvářel pojmenování pro hierarchické odlišení akτέρů. *Kaprálovi* v roce 1941 přiřkl dialektizující „h“ (*kaprál*),⁵³ kolem (re)konstruované slavnosti ve Vladislavi (viz dále) použil *králky* (j. č. *králka*) a králové. Aby

45 Vratislav Bělík jednu její variantu poznal nejpозději ve 30. letech na Moravskokrumlovsku. BĚLÍK, Vratislav: *Horácký zpěvník: sbírka horáckých lidových písní z Třebíčska, Moravskokrumlovsko a Znojemska*. Havlíčkův Brod: Krajské nakladatelství, 1954, s. 95, 100–103; KRATOCHVÍL, Matěj: *Lidová hudba v Československu 1929–1937*. CD 3 Jižní Morava, stopa 17.

46 BĚLÍK, Vratislav: Proč je král němý. Jízda králů – vožení krále, c. d., s. 2.

47 SOKA Třebíč, fond OkÚ Třebíč I, SO Lhánice, Popisný arch 1921. MZA. Dostupné z: <https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/detail/16804>, snímek 108 (cit. 23. 12. 2024).

48 Jezdci tedy nepocházeli jen z domů obývanými starousedlými selskými rody. BĚLÍK, Vratislav: Proč je král němý. Jízda králů – vožení krále, c. d., s. 2.

49 SOKA Třebíč, fond OkÚ Třebíč I, SO Lhánice, Arch popisní k sečení obyvatelstva a nejdůležitějších domácích zvířat pro užitek chovaných dle toho, kolik obojího bylo dne 31. prosince 1880. MZA. Dostupné z: <https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/detail/17367>, snímky 16 a 98 (cit. 23. 12. 2024). Srovnej: [BĚLÍK, Vratislav:] Význam slavnosti Vožení krále, c. d., s. 6.

50 SOKA Třebíč, fond OkÚ Třebíč I, SO Lhánice, Arch popisní k sečení obyvatelstva a nejdůležitějších domácích zvířat pro užitek chovaných dle toho, kolik obojího bylo dne 31. prosince 1880. MZA. Dostupné z: <https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/detail/17367>, snímek 79 (cit. 23. 12. 2024).

51 SOKA Třebíč, fond OkÚ Třebíč I, SO Lhánice, Popisný arch 1921. MZA. Dostupné z: <https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/detail/16804>, snímek 80 (cit. 23. 12. 2024).

52 SOKA Třebíč, fond OkÚ Třebíč I, SO Lhánice, Popisný arch 1921. MZA. Dostupné z: <https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/detail/16804>, snímek 14 (cit. 23. 12. 2024).

53 BĚLÍK, Vratislav: Proč je král němý. Jízda králů – vožení krále, c. d., s. 2.

tyto odlišil od krále, v roce 1954 si snad ze slovníku vypůjčil označení *králec*.⁵⁴ Do Lhánic se vrátil ještě roku 1967 patrně už jen k zápisu lidových písní.⁵⁵

Honění krále na Tišnovsku

V Drásově se při *hunění krále* zpívala blíže nespecifikovaná píseň.⁵⁶ Josef Jurka (1846–1919) vzpomínal v místním středomoravském nářečí horského typu na pastvu koní na *drásuvských lókách* údajně v osmdesátých letech 19. století: „*Belu slešet takuvó šumelo a véskání a jož belu vidět, jak chlapí s kuňama se hrnó na pastvo. Stará Marfedinka ze zvědavusti jož čekala ho ,Šebíčkůvýhu homna.' ,Kulík jích bode?' [...] ,Meslela sem, ži dó s ,prapurcem' nebu ,hunijó krála' [...]*“⁵⁷ Václav Štěpánek publikoval a okomentoval tvrzení učitele a kronikáře Jana Vrchlabského, v němž na pastvisku před králem i za králem jeli dva jezdci s praporce.⁵⁸ Stejně atributy a základní rozestavení měli i ochránci krále-stárci ve Lhánicích. Záznam v kronice pokračuje, že když s rozvojem obdělávání ubývalo pastvin, slavnost okolo roku 1885 zanikla.⁵⁹ Jan Bednář (1872–1970) později uvedl rok 1880.⁶⁰ Pro další generace už byl Drásov pokroková dědina a např. pořádání maškar by místní považovali za hloupé.⁶¹ Kronikář, bývalý starosta a sedlák Vincenc Dosoudil (1868–1949) v sousedních Všechnovicích, roku 1924 zapsal, že jedním z obyčejů v obci bývalo honění krále.⁶²

Další existence (honění krále v Příbrami, vožení krále ve Vladislavi a v Ketkovcích, královská jízda v Javůrku)

Oproti Brněnsku (od r. 1893), Hané (od r. 1887) a Slovácku (od r. 1894) jsou doklady jízdy v období národopisného či folklorního hnutí řidší, dochází k nim se zpožděním a poprvé náhodou, poté co byl 1. listopadu 1911 učitelem v Příbrami na Moravě ustanoven rodák z Troubska František Vašulín.⁶³ Pár měsíců předtím

54 BĚLÍK, Vratislav: Vožení krále. Vzpomínka na starý horácký obyčej, c. d., s. 4.

55 TONCROVÁ, Marta – SMUTNÁ, Silva (eds.): *Lidové písně z Podhorácka I. Náměšťsko a Velkobítešsko*. Třebíč – Brno: Muzeum Vysočiny Třebíč, p. o. – Etnologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Praha – pracoviště Brno, 2011, s. 230.

56 BEDNÁŘ, Jan: *Paměti obce Drásova*. Brno: nákladem vlastním, 1932, s. 25. Srovnej píseň od Brna in: SUŠIL, František: *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*, c. d., s. 762. Variant písně in VAŠEK, Josef: *Staré slovácké písně a tance z Dubňan*. Hodonín: nákl. vl., 1911. Dostupné z: <https://stt.opac.nm.cz/media-viewer?rootDirectory=129998&file=31917> (cit. 3. 2. 2025).

57 SOKA Brno-venkov se sídlem v Rajhradě, fond C-20, Archiv obce Drásov, inv. č. 24, s. 134.

58 ŠTĚPÁNEK, Václav: Národopis obce. In: Vykoupil, Libor – Jan, Libor – Štěpánek, Václav (eds.): *Drásov 1238–1988*. Drásov: Místní národní výbor, 1988, s. 70.

59 SOKA Brno-venkov se sídlem v Rajhradě, fond C-20, Archiv obce Drásov, inv. č. 24, s. 9.

60 BEDNÁŘ, Jan: *Paměti obce Drásova*, c. d., s. 25. Zajímavé je, že do téhož roku klade zánik lidových tanců.

61 ŠTĚPÁNEK, Václav: Národopis obce, c. d., s. 72.

62 SOKA Brno-venkov se sídlem v Rajhradě, fond C-151, Archiv obce Všechnovice, inv. č. 21, s. 1, 16.

63 Školní kronika 1893–1931. *Příbram na Moravě*. Dostupné z: <http://www.galerie.pribramnamorave.cz/displayimage.php?album=204&pid=6086> (cit. 6. 2. 2024).

Obr. 2. Plakát k vožení krále 1946. Muzeum Vysočiny Třebíč, podsíbrka písemnosti a tisky, inv. č. 3_02_10002a.

spoluzaložil v rodné obci místní organizaci tělovýchovné jednoty (dále jen TJ) Sokol, jejíž členové tam obnovili honění krále.⁶⁴ Ačkoli nebyl jmenován, s nejvyšší pravděpodobností zajistil příbramským vrstevníkům Janu Kadaňkovi (1886–1944),⁶⁵ Metoději Chatrnému (1890–1956)⁶⁶ a Karlu Filovi (1891–1965)⁶⁷ podklady pro sestavení scénáře honění krále při dožínkách 18. srpna 1912 v Příbrami.⁶⁸ Transkripci uvádíme v příloze.

Po druhé světové válce byl Vratislav Bělík přeložen do Vladislavi, kde už od roku 1945 působil jako vzdělávatel v TJ Sokol.⁶⁹ Danuše Endlicherová

64 BLAŽEK, Jan: Mužské královské obyčeje a slavnosti s králi na Brněnsku. *FE* 55, 2021, č. 1, s. 94.

65 MENŠÍKOVÁ, Miroslava: Jan Kadaňka. *Internetová encyklopedie dějin Brna*. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1093 (cit. 6. 2. 2024).

66 Metoděj Chatrný. *Billiongraves*. Dostupné z: <https://billiongraves.com/grave/Metod%C4%9Bj-Chatrn%C3%BD/19913967> (cit. 6. 2. 2024).

67 Karel Fila. *Billiongraves*. Dostupné z: <https://billiongraves.com/grave/Karel-Fila/44178141> (cit. 6. 2. 2024).

68 Soukromá sbírka Hany Blahové, diář s rukopisy Ladislava Nevorala z Příbrami.

69 HOLČÁPEK, Bohuslav: Historie Vladislavského Sokola. In: Prudík, Josef (ed.): *Vladislav 1548–1948. Jubilejní památník ke 400. výročí povýšení Vladislavě na městečko*. Vladislav: Místní národní výbor, 1948, s. 62.

Obr. 3. Přední praporečníci před hostincem Stará radnice čp. 35 (později též U čerta, nyní již zrušeném). Vožení krále Vladislav, 10. 6. 1946. Foto K. Vykouřil, Brno. Muzeum Vysočiny Třebíč, podsběrka fotografie, filmy, videozáznamy a jiná média, inv. č. 3_04_5003-01.

z Ketkovic svému opisu šesti šerhových vyvolávek, které publikoval Vratislav Bělík,⁷⁰ nadepsala „*Ze lhánické kroniky*“.⁷¹ Spolu se zbylými čtyřmi slokami jsou ovšem součástí rukopisu snad k svatbě patrně jeho manželky Ludmily (nar. 9. dubna 1903 ve Svratce).⁷² Obě poprvé uplatnil při slavnosti na svatodušní pondělí 10. června 1946, o které i pod dojmem konstruktů o králi Vladislavovi⁷³ kvůli omezením posledních pět let pouze snil.

70 BĚLÍK, Vratislav: *Horácká chasa. Zvykoslovné podání a obrázky z Třebíčska, Náměšťska, Mor. Krumlovsko[,] Mor. Budějovicka a Znojemska. Druhá část, c. d., s. 13.* Podle Bělíka byla první dvě provolávání tradiční ze Lhánic, třetí až šesté složeno šerhou, nebo někým jiným.

71 Soukromá sbírka Richarda Obršlíka, *Ze lhánické kroniky*. Ve známých obecních kronikách Lhánic se o vožení krále nepíše, jiná rukopisná kniha v soukromém držení je nepřístupná. Obršlík, Richard (nar. 1950); 24. 7. 2024.

72 AMZM, EÚ, osobní fond Vratislav Bělík (nezpracováno), kart. 173, Zvykosloví rukopisy z Vlad. 40. léta, *Horácká chasa 1955* (prvopis). Oproti tomuto originálu jsou in BĚLÍK, Vratislav: *Horácká chasa. Zvykoslovné podání a obrázky z Třebíčska, Náměšťska, Mor. Krumlovsko[,] Mor. Budějovicka a Znojemska. Druhá část, c. d., s. 13-14* čtyři odchylky: ve třetí verši byla spojka *a*, je vypuštěna druhá sloka: „*Jak se na vás všechny dívám, vidím a čtu ve vašem zraku, Ladík běží, jen se třese, housera nám dárkem nese.*“, další ze slok začíná: „*Myslivečku, vem flintičku...*“ a v poslední sloce jsou prohozeny slova *deset a celých*. Připsání L. Bělíkové viz AMZM, EÚ, osobní fond Vratislav Bělík (nezpracováno), kart. 173, Výstřižky z novin.

73 BĚLÍK, Vratislav: *Proč je král němý. Jízda králů – vožení krále c. d., s. 2.*

Obr. 4. Král s pobočníky a (zadními) praporečníky opět před domem čp. 19. Vožení krále Vladislav, 10. 6. 1946. Foto K. Vykouřil, Brno. Muzeum Vysočiny Třebíč, podsběrka fotografie, filmy, videozáznamy a jiná média, inv. č. 3_04_5003-02.

O slavnosti bylo referováno ve dvou periodikách, z nichž v dochovaném se následovně uvádí: „[...] Slavnost pořádala TJ Sokol Vladislav za přispění čiměřské a střížovské mládeže. Organizátorem slavnosti byl Vratislav Bělík z Vladislavě. Přednost slavnosti spočívala v tom, že nejen účinkující mládež, nýbrž i obecnstvo bylo spontánně aktivním. Už v poledních hodinách vládl v městečku rozruch, vyvolaný přenášením nastrojených královských klobouků. [...] asi o hodinu později projížděli městečkem králové, aby si vyzvedli prapory a vyšíváné šátky u svých králů [...] král se zlatou korunou na hlavě [...] Jeho slávu a hodnotu pěkným zvukným hlasem provolával šerha v čele průvodu. [...] za zvuků rolničků třeptalo se umělé pentlení koní [...] pořadatelé jen litovali, že nebylo možno použití též starohoráckých krojů. Před zahájením tance [...] promluvil o [...] významu Vratislav Bělík. [...] Návštěva na slavnosti byla opravdu veliká. Dostavili se na ni i přední kulturní pracovníci z Třebíče. Pěkně byly zastoupeny okolní vesnice i samo město Třebíč. Program vyústil v radostnou veselici na pěkně upraveném kole pod májí před radnicí. Slavnost dokonale splnila své poslání [...]“ O sobě uvedl: „Zdůraznil mimo jiné demokratičnost této lidové slavnosti, kde narozdíl od slovácké ‚jízdy králů‘ jeví se emancipace ženy, která

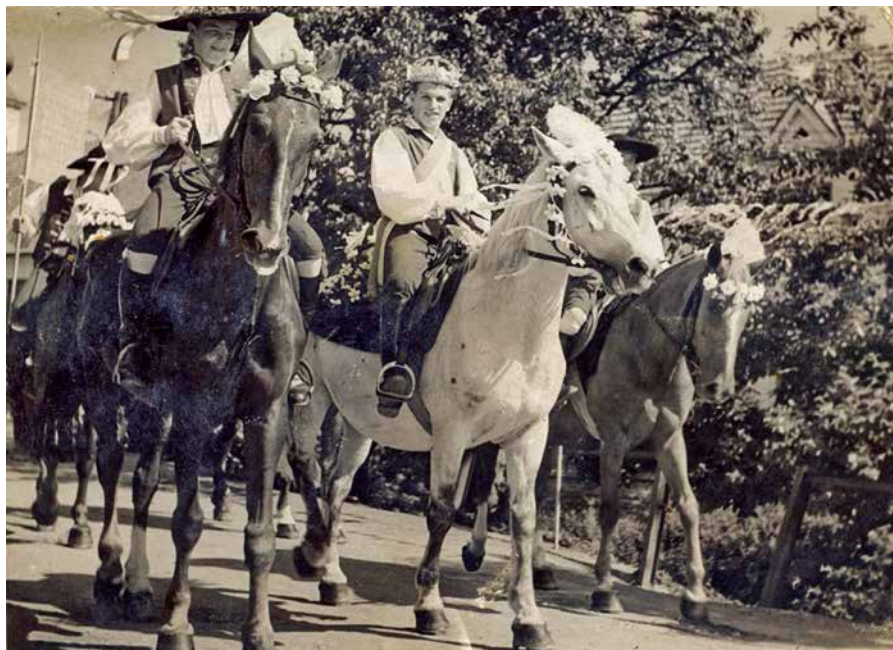
Obr. 5. Šerha před domem čp. 19 (Samešových) v čele průvodu, za ním dechová hudba, králky a královská družina. Vožení krále Vladislav, 10. 6. 1946. Foto K. Vykouřil, Brno. Muzeum Vysočiny Třebíč, podsběrka fotografie, filmy, videozáznamy a jiná média, inv. č. 3_04_5003-05.

se *traduje již z dob monarchie*.⁷⁴ Jezdci byli mj. syn mlynáře Jaroslav Pazderník (1926–2012), synové sedláků František Vala (1926–2007), Josef Dvořák (1922–1983), jeho bratranec Dvořák, syn koláře Miroslav Cejpek (1929–2012), jednou z osmi králek jeho sestra Věra (1927–1997).⁷⁵

Vožení krále v Ketkovicích poprvé uspořádal Horácký soubor tamější osvětové besedy, vedený učitelkami Annou a Marií Bočkovými, 22. června 1958 opět podle textů Vratislava Bělíka. Z ideologických důvodů se termín z letnic posunul na letní slunovrat. Iniciátor od Josefa Kavalce nezjistil zpěvní repertoár a k závěrečnému vyvrcholení (tzv. královským zásnubám) vybral píseň, již

74 AMZM, EÚ, osobní fond Vratislav Bělík (nezpracováno), kart. 173, Výstřižky z novin, –k [Vratislav Bělík]: Horácká národopisná slavnost „Vožení krále“ ve Vladislavi. „Čin“ jihozápadní Moravy [příloha Činu. Zemského orgánu československé sociální demokracie na Moravě 2, č. 135] 1946 z 13. 6.

75 Vlčková, Dobromila (nar. 1941); 15. 2. 2024, 3. 1. 2025: „Králem nebyl nedospělý hoch, ale 20–25 letý mladík Zdeněk, Šmarda' vybraný pro svou malou postavu, aby vypadal, jako: [...] takto se mu říkalo, protože pracoval v hostinci [...]“ Matyldy Šmardové (U Šmardů) čp. 1.

Obr. 6. Král Karel Svoboda (1940–2025) na bílém koni, pobočníci – bližší Antonín Leitner (1940–2004), v pozadí praporečník a kostel sv. Kateřiny. Vožení krále Ketkovice, 22. 6. 1958. Sběrka OÚ Ketkovice.

zapsal od Jaroslava Soukopa, rodáka ze Senorad.⁷⁶ Podle krále Karla Svobody se uvažovalo o vložení růže králi do úst.⁷⁷ Dochovaly se i bodový a torzo podrobného scénáře, v nichž se poprvé uvádí, že se král má na seřadiště dostavit tajně.⁷⁸ Miroslava Ludvíková při té příležitosti provedla výzkum krojů a vybraných

76 Příjmení uvedené in BĚLÍK, Vratislav: *Horácký zpěvník: sbírka horáckých lidových písní z Třebíčka, Moravskokrumlovská a Znojemska*, c. d., s. 117 s přechýlenou samohláskou (MZA, fond E 67, Matrika farní úřad Mohelno, inv. č. 10642, oddíl pro Senorady, s. 61). Srovnej mylnou lokalizaci BĚLÍK, Vratislav: *Horácká chasa. Zvykoslovné podání a obrázky z Třebíčka, Náměšťska, Mor. Krumlovsko[,] Mor. Budějovicka a Znojemska. Druhá část*, c. d., s. 12. Text druhé až čtvrté sloky (o pýše, poslaném poslovi a námluvách) obsahuje častý motiv králenkých písní.

77 Folklorika. Na krále, matičko, na krále! Youtube. Dostupné z: https://youtu.be/CO_UKywuoeq?t=1164 (cit. 18. 2. 2025).

78 OBRŠLÍK, Josef (ed.): *Obec Ketkovice*. Ketkovice: Obec Ketkovice, 2001, s. [19]. Soukromá sbírka Richarda Obršlíka, Pořad národopisné slavnosti "Vožení krále 1958" v Ketkovicích 22. června 1958. Dalším výmyslem je, že celá obec dbala, aby byli vybráni nejlepší chlapci.

Obr. 7. Král s královnou přihlíží tanci-kolu králů a králek. Vesty mají čtyři stárci-praporečníci, nikoli král, šerha, kaprál a pobočníci. Ve světlém obleku vpravo V. Bělík. Vožení krále Vladislav, 10. 6. 1946. Foto (z kostelní věže) K. Vykouřil, Brno. Muzeum Vysočiny Třebíč, podsbírka fotografie, filmy, videozáznamy a jiná média, inv. č. 3_04_5003-03.

atributů,⁷⁹ dále vznikla na svou dobu kvalitní dokumentace⁸⁰ a Vratislav Bělík o akci referoval v tisku.⁸¹ Vyšivané šátky krále a královn byly získány do sbírky Muzea Vysočiny Třebíč.⁸²

Soubor zanikl v roce 1961. Motivací jeho obnovy byly oslavy 900. výročí první zmínky o obci v roce 2001, kdy o uskutečnění vožení krále usilovala Danuše Endlicherová.⁸³ Etnografka Věra Kovářů a pracovnice Regionálního pracoviště tradiční lidové kultury při Muzeu Vysočiny Třebíč (dále jen RPTLK Vysočina)⁸⁴

79 AMZM, EÚ, osobní fond Miroslava Ludvíková, kart. 13, inv. č. 476.

80 Zdigitalizovaný film a skeny fotografií uchovává obec Ketkovice, tři publikoval Vratislav Bělík (BĚLÍK, Vratislav: *Horácký kraj*. Třebíč: OKS BV Třebíč – odd. ZUČ, [1985], nestránkovaná obrazová příloha), další získala pro Muzeum Vysočiny Třebíč Silva Smutná (TONCROVÁ, Marta – SMUTNÁ, Silva (eds.): *Lidové písně z Podhorácka I. Náměštsko a Velkobítešsko*, c. d., s. 322. Srovnej: KATOVSKÁ, Jitka – SMUTNÁ, Silva – VLČKOVÁ, Dobromila: *Když slunéčko zemi políbilo*, c. d., s. 20.).

81 BĚLÍK, Vratislav: Oživují staré lidové zvyky. Ketkovice v plné slávě. *Jiskra. Orgán Krajského výboru KSČ v Jihlavě* [14], 1958, č. 53 z 4. 7., s. 4. Tiskovou chybou bylo přijmení Bečkovy, ve skutečnosti Bočkovy.

82 Muzeum Vysočiny Třebíč rozšířilo svoji sbírku o originální vyšivané šátky. *Kraj Vysočina*. Dostupné z: <https://archiv.kr-vysocina.cz/muzeum-vysociny-trebic-rozsirilo-svoji-sbirku-o-originalni-vysivane-satky/d-4107933> (cit. 23. 12. 2024).

83 KUČA, Jan: *Lidová slavnost „Vožení krále“ na západní Moravě (Materiálová zpráva)*. 2009, s. 2. NÚLK, Spisovna, B.I. Srovnej: Pozvánka na Setkání na Podhorácku. *Zpravodaj Město Velká Bíteš* [28], 2021, č. [5], s. 26.

84 Detašované pracoviště Velká Bíteš.

Silva Smutná v Ketkovicích 1. února 2008 přednášely o jízdě králů na Slovácku, resp. o dotazníkovém šetření ze Lhánic. Zúčastnění v čele s Richardem a Libuší Obršlíkovými měli dohodnout, že slavnosti uspořádají po padesáti letech 21. června 2008.⁸⁵ Jan Kuča z RPTLK Vysočina po účasti na *vožení krále* (od té doby s dialektizujícím názvem) napsal materiálovou zprávu,⁸⁶ podobně etnolog Miroslav Válka se o slavnosti zmínil ve své habilitační práci.⁸⁷ Akci zdokumentovali Silva Smutná,⁸⁸ Zdeněk a Jana Klusáková,⁸⁹ Jan Kuča⁹⁰ a Zbyněk Oujezdský. Pořadatelé respektují sedmiletý interval. Další *vožení* se konala 21. června 2015⁹¹ a 18. června 2022, zdokumentovali je Jan Rybníček a Libor Smejkal⁹² a v roce 2015 slavnosti nafotografovala etnoložka RPTLK Vysočina Eva Kolajová.⁹³ Poslední slavnost zachytili také Silva Smutná,⁹⁴ její kolegyně Jitka Katovská, autor této studie,⁹⁵ dále Zbyněk Oujezdský a Regionální pracoviště pro lidovou kulturu Jihomoravského kraje. Dívčí element jsme už analyzovali dříve.⁹⁶ Zajímavostí je, že členové Podhoráckého souboru obce Ketkovice se snaží plně dodržet Bělíkovy publikované texty a podklady k slavnosti z roku 1958. Tím se kromě vlastního prostředí, aktérů, krojů, výzdoby, průvodu pro královnu, povolení představeným obce, adresných vyvolávek a odpoledního programu pod mají atd. stává specifickou oproti poslednímu *vožení krále* ve Lhánicích. RPTLK Vysočina připravilo k 120. výročí narození Vratislava Bělíka výstavu, kde byla

85 SMUTNÁ, Silva: Výstupy z terénních výzkumů regionálního pracoviště tradiční lidové kultury na Podhorácku. In: Tomášová, Eva (ed.): *Etnografická terénní práce: sborník příspěvků z česko-rakouského odborného semináře*. Havlíčkův Brod: Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod, 2014, s. 187.

86 KUČA, Jan: Lidová slavnost „Vožení krále“ na západní Moravě (Materiálová zpráva), c. d. Přílohou zprávy jsou texty zvani, žádání o povolení konání *vožení krále* a vyvolávky.

87 VÁLKA, Miroslav: *Sociokulturní proměny vesnice. Moravský venkov na prahu třetího tisíciletí*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 194. Badatel akci natočil.

88 RPTLK Vysočina, dokumentace *vožení krále*, Ketkovice, 2008.

89 NÚLK, Videofond, inv. č. 4295. Vyhledávání. *Ketkovice oficiální web obce*. Dostupné z: https://www.ketkovice.cz/vismo/fulltext.asp?hledani=1&id_org=6485&query=kr%C3%A1la&submit.y=0&submit.x=0&objekt=-109&listOrder=0&submit=Zobrazit (cit. 6. 2. 2025).

90 NÚLK, Fotoarchiv, inv. č. DIGI_021570-DIGI_021819.

91 ŽÁKOVÁ, Dominika: V Ketkovicích se koná Vožení krále, podle tradice opět po sedmi letech. *Region Ivančicko.cz*. Dostupné z: <https://www.regionivancicko.cz/zpravy/kultura/fotogalerie-6134--V-Ketkovicich-se-kona-Vozeni-krala-podle-tradice-opet-po.html> (cit. 4. 5. 2024).

92 Vožení krále 21.6.2015. *Ketkovice oficiální web obce*. Dostupné z: https://www.ketkovice.cz/vismo/galerie2.asp?id_org=6485&id_galerie=4297 (cit. 6. 2. 2025). Soukromá sbírka Richarda Obršlíka, DVD Vožení krále 2015. Vožení krále 2022. *Ketkovice oficiální web obce*. Dostupné z: <https://ketkovice.cz/vozeni%2Dkrala%2D2022/gs-4302/p1=10114> (cit. 1. 5. 2025). S Liborem Smejkalem: Vožení krále 2022. *Youtube*. Dostupné z: https://youtu.be/Z_zFxEAfDbY (cit. 23. 12. 2024).

93 RPTLK Vysočina, dokumentace *vožení krále*, Ketkovice, 2015.

94 RPTLK Vysočina, dokumentace *vožení krále*, Ketkovice, 2022.

95 NÚLK, Fotoarchiv, inv. č. DIGI_096981-DIGI_097279. Dokumentace *vožení krále* v Ketkovicích. *Národní ústav lidové kultury*. Dostupné z: <https://www.nulk.cz/2022/06/21/dokumentace-vozeni-krala-v-ketkovicich> (cit. 28. 2. 2024).

96 TETUROVÁ, Jarmila – BLAŽEK, Jan: Vývoj a současný stav lidového tance na příkladu slováckého verbuňku a obřadních obchůzek královniček, c. d., s. 12, 13, 15.

slavnost prezentována formou panelu, figurínami krále a královny z Ketkovic a katalogem.⁹⁷ Na ni navázalo besedou s pamětníky na Vratislava Bělíka.⁹⁸

Za přímý důsledek zápisu jízdy králů na Slovácku do Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva lze označit královskou jízdu v Javůrku (2012, 2013) na Velkobítešsku.⁹⁹ Na rozdíl od obnovených krojovaných hodů si neuhájila své místo v kulturním kalendáři malé obce.

Závěr

Jízda na krále, ježdění s králem, honění a vožení krále na Podhorácku zaniklo do konce 19. století. Pro jejich praktické tradování nebyl všude dostatek vhodných koní, jak plyne ze sčítacích operátů od roku 1857 zejména v menších lokalitách. Pokles stavu koní po okupaci Pruskem v roce 1866 někde ukazuje srovnání s operáty z roku 1869, v Drásově počet vzrostl o dva kusy. Bohužel mnohde se tyto archiválie částečně (Lhánice, Všechnovice), nebo zcela nedochovaly, např. do roku 1910 z obcí bývalého okresu Moravský Krumlov. Obyčeje by zůstaly v zapomnění, nebýt zákona o zakládání pamětních knih obcí a venkovské inteligence. Zejména Vratislav Bělík se ve dvacátých až čtyřicátých letech 20. století jako jeden z prvních systematicky zabýval lidovou kulturou jihozápadní Moravy.

Na středním Podhorácku leží tři lokality s různou vazbou k *vožení krále*: Lhánice, místo autochtonní existence do roku 1882, ve zbylých dvou byla slavnost zavedena nejprve jednorázově: ve Vladislavi díky Bělíkově zdejšímu pobytu a v Ketkovicích pro jeho spolupráci s aktivními vedoucími Horáckého souboru. Vratislav Bělík usiloval o zprostředkování obyčeje generacím, které jej již neznaly. Jeho vlastní invence měla objektivní důvody, nebyl přímým účastníkem, zaznamenal pouze výseč z celého dění. Ta nebyla dostatečná pro proveditelnou rekonstrukci. Ovšem pouze studium a komparace maxima dokladů jeho aktivit ve vztahu k danému jevu jsou pro objektivního badatele cestou, jak rozlišit realie od inovací bez pramenné opory, které navenek vydával za původní. Relativně dlouho také nebyl konfrontován s kritikou školených odborníků. Tato studie si klade za cíl na problém upozornit. Až případná personální monografie by konečně i publikovanou formou mohla důkladněji seznámit veřejnost nejen

97 KATOVSKÁ, Jitka – SMUTNÁ, Silva – VLČKOVÁ, Dobromila: *Když slunéčko zemi políbilo*, c. d.

98 RPTLK Vysočina, dokumentace, *Beseda s pamětníky Vratislava Bělíka*, 2021.

99 Podle respondenta in DRASTIL, Petr: *Obnovené hody v obcích Domašov, Javůrek a Hvozdec*. Bakalářská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 2022, s. 28 byla akce jednorázová. VONDROVÁ, Jana: OBRAZEM: Javůrkem projela krojovaná družina na koních. *Brněnský deník*. Dostupné z: https://brnensky.denik.cz/zpravy_region/obrazem-javurkem-projela-krojovana-druzina-na-konich-20120526.html (cit. 3. 8. 2024); Královská jízda. *Obec Javůrek*. Dostupné z: <https://www.obcejavurek.cz/kralovska-jizda/gs-1062> (cit. 3. 8. 2024); Královská jízda (Javůrek 2013). *Rajče*. Dostupné z: https://romcapolackova.rajce.idnes.cz/Kralovska_jizda_Javurek_2013 (cit. 3. 8. 2024).

s úspěšným učitelským, sběratelským a popularizačním, ale i nevědeckým až pseudovědeckým počínáním Vratislava Bělíka.

Za obnovu slavnosti u více vedeních obcí Lhánice a Vladislav zatím neúspěšně agitovali Jan Kuča, Ketkovičtí a Silva Smutná. Podle ní o obnově festivity ve Lhánicích (pro limity obce se 165 obyvateli) nelze uvažovat.¹⁰⁰ Znovurevitalizovaná slavnost v Ketkovicích je významná pro zdejší komunitu. Svědčí o tom fakt, že teprve po trojím provedení od poslední obnovy je z její iniciativy inventarizována na krajském stupni péče o tradiční lidovou kulturu.

Prameny

Archiv Masarykovy univerzity, pozůstalost Antonína Václavíka, kart. 1, korespondence osobní, inv. č. 2, Bělík Vratislav.

Archiv Moravského zemského muzea, Etnografický ústav, osobní fond Miroslava Ludvíková, kart. 13, inv. č. 476.

Archiv Moravského zemského muzea, Etnografický ústav, osobní fond Vratislav Bělík (nezpracováno), kart. 173, Ze Znojemska – rukop. 30. a 40. léta (prvopis vožení krále, koncept pro Moravskou orlici 1944); Zvykosloví rukopisy z Vlad. 40. léta, Horácká chasa 1955 (prvopis); Strojopisy článků 40. léta (pro Moravskou orlici 1944); dopis Vratislava Bělíka z 1. 1. 1958; Výstřižky z novin, -k [Vratislav Bělík]: Horácká národopisná slavnost „Vožení krále“ ve Vladislavi. „Čin“ jihozápadní Moravy [příloha Činu. Zemského orgánu československé sociální demokracie na Moravě 2, č. 135] 1946 z 13. 6.

Kuča, Jan: *Lidová slavnost „Vožení krále“ na západní Moravě (Materiálová zpráva)*. 2009. NÚLK, Spisovna, B I.

MZA, fond E 67, Matrika farní úřad Dukovany, inv. č. 10213, 10217; Matrika farní úřad. Mohelno, inv. č. 10642, oddíl pro Senorady; Matrika farní úřad Přímětice, inv. č. 14506, oddíl pro Mramotice.

SOka Brno-venkov se sídlem v Rajhradě, fond C-20, Archiv obce Drásov, inv. č. 24; fond C-151, Archiv obce Všechnovice, inv. č. 21.

SOka Znojmo, fond Vém/I Archiv městečka Vémyslice, kart. 10, inv. č. 27, Kniha obecních počtů 1742–1743; kart. 11, inv. č. 28, Kniha obecních počtů 1743–1744; kart. 13, inv. č. 30, Kniha obecních počtů 1745–1746.

Soukromá sbírka Hany Blahové, diář s rukopisy Ladislava Nevorala z Příbrami.

Soukromá sbírka Richarda Obršlíka, Pořad národopisné slavnosti „Vožení krále 1958“ v Ketkovicích 22. června 1958; Ze Lhánické kroniky.

Vlastivědné muzeum Kyjov, Návrhový a evidenční list nemateriálního statku tradiční lidové kultury k zápisu do Seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury Jihomoravského kraje, Vožení krále v Ketkovicích, 2024.

¹⁰⁰ Smutná, Silva (nar. 1949); 17. 10. 2023.

Literatura

- BEDNÁŘ, Jan: *Paměti obce Drásova*. Brno: nákladem vlastním, 1932.
- BĚLÍK, Vratislav: Svatodušní slavnosti vožení krále. *Jihlavské listy* 43, 1940, č. 19 z 10. 5., s. 7.
- [BĚLÍK, Vratislav:] Honění krále na Horácku: zapomenutý starý zvyk. *Moravské slovo. List národního souručenství* 1940, č. 110 z 12. 5., s. 5.
- BĚLÍK, Vratislav: Proč je král němý. Jízda králů – vožení krále. *Svoboda. List zemědělské Moravy* 23, 1941, č. 114 z 30. 5., s. 2.
- BĚLÍK, Vratislav: Vožení krále. *Ročenka západní Moravy na rok* [2], 1947, s. 58–61.
- BĚLÍK, Vratislav: Vožení krále. Vzpomínka na starý horácký obyčej. *Jiskra. Orgán Krajského výboru KSČ v Jihlavě* [10], 1954, č. 42 z 28. 5., s. 4.
- [BĚLÍK, Vratislav:] Význam slavnosti Vožení krále. *Jiskra. Orgán Krajského výboru KSČ v Jihlavě* [10], 1954, č. 46 z 11. 6., s. 6.
- BĚLÍK, Vratislav: *Horácký zpěvník: sbírka horáckých lidových písní z Třebíčska, Moravskokrumlovska a Znojemska*. Havlíkův Brod: Krajské nakladatelství, 1954.
- BĚLÍK, Vratislav: Ožívají staré lidové zvyky. Ketkovice v plné slávě. *Jiskra. Orgán Krajského výboru KSČ v Jihlavě* [14], 1958, č. 53 z 4. 7., s. 4.
- BĚLÍK, Vratislav: *Horácká chasa. Zvykoslovné podání a obrázky z Třebíčska, Náměšťska, Mor. Krumlovska[, Mor. Budějovicka a Znojemska*. Druhá část. Třebíč: Osvětový dům Bedřicha Václavka, 1966.
- BĚLÍK, Vratislav: *Horácký kraj*. Třebíč: OKS BV Třebíč – odd. ZUČ, [1985].
- BLAŽEK, Jan: Mužské královské obyčeje a slavnosti s králi na Brněnsku. *Folia ethnographica* 55, 2021, č. 1, s. 87–114.
- BLAŽEK, Jan: „Obnovení“ svatodušní obchůzky králek v Čebíně na Tišnovsku. *Národopisná revue* 31, 2022, č. 4, s. 334–339.
- BLAŽEK, Jan: Barvy ve výročních obyčejích a slavnostech na Brněnsku a Podhorácku. In: Číhal, Petr – Vilímek, Vítězslav (eds.): *Barva v lidové kultuře*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum v Uherském Hradišti, 2023, s. 33–50.
- BLAŽEK, Jan: Královničky z Tišnovska a Velkobítešska I. *Folia ethnographica* 58, 2024, č. 1, s. 3–18.
- BLAŽEK, Jan: Královničky z Tišnovska a Velkobítešska II. *Folia ethnographica* 58, 2024, č. 2, s. 85–102.
- BLAŽEK, Jan: Obnova tradic a jejich proměna na příkladu svatodušních obřadů. *Národopisný věstník* 83, 2024, č. 1, s. 26–48. <https://doi.org/10.59618/NV.2024.1.02>
- DRASTIL, Petr: *Obnovené hody v obcích Domašov, Javůrek a Hvozdec*. Bakalářská diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 2022.
- DRASTIL, Petr: Královničky na Velkobítešsku a jejich funkce. *Národopisná revue* 31, 2022, č. 1, s. 52–56.

- DRASTIL, Petr: *Současný stav královniček na Moravě*. Diplomová práce: Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, 2024.
- FROLEC, Václav: Svatodušní král. *Národopisné aktuality* 27, 1990, č. 1, s. 7–19.
- FROLEC, Václav: Svatodušní královské průvody. In: Frolec, Václav a kol.: *Jízda králů*. Praha: Tisková, ediční a propagační služba, 1990, s. 19–79.
- hbč [Helena Bočková]: Bělík Vratislav. In: Brouček, Stanislav – Jeřábek, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. 1. svazek. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 23.
- HOLČAPEK, Bohuslav: Historie Vladislavského Sokola. In: Prudík, Josef (ed.): *Vladislav 1548–1948. Jubilejní památník ke 400. výročí povýšení Vladislavě na městečko*. Vladislav: Místní národní výbor, 1948, s. 62–64.
- KATOVSKÁ, Jitka – SMUTNÁ, Silva – VLČKOVÁ, Dobromila: *Když slunéčko zemi políbilo*. Třebíč: Muzeum Vysočiny Třebíč, p. o., 2021.
- MAČUDA, Jiří: *Od Hromnic až do Tří králů. Zvyky a tradice obcí na Znojemsku*. Břeclav: Malovaný kraj, 2015.
- OBRŠLÍK, Josef (ed.): *Obec Ketkovice*. Ketkovice: Obec Ketkovice, 2001.
- Pozvánka na Setkání na Podhorácku. *Zpravodaj Město Velká Bíteš* [28], 2021, č. [5], s. 23–28.
- SMUTNÁ, Silva: Výstupy z terénních výzkumů regionálního pracoviště tradiční lidové kultury na Podhorácku. In: Tomášová, Eva (ed.): *Etnografická terénní práce: sborník příspěvků z česko-rakouského odborného semináře*. Havlíčkův Brod: Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod, 2014, s. 183–194.
- SUŠIL, František: *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*. Brno: K. Winiker, 1860.
- ŠMERDA, Hynek: *František Sušil: život, dílo a odkaz budoucím generacím*. Disertační práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, Katedra církevních dějin, 2011.
- ŠTĚPÁNEK, Václav: Národopis obce. In: Štěpánek, Václav – Jan, Libor (eds.): *Troubsko 1237–1987*. Troubsko: Místní národní výbor, 1987, s. 45–54.
- ŠTĚPÁNEK, Václav: Národopis obce. In: Vykoupil, Libor – Jan, Libor – Štěpánek, Václav (eds.): *Drásov 1238–1988*. Drásov: Místní národní výbor, 1988, s. 60–74.
- TAUŠ, Karel: *Kuželkářský sport: teorie, praxe, různé hry v kuželky, nejnovější sportovní a hrací řád, Asociace čsl. sportu kuželkářského*. Brno: Moravské nakladatelství Globus, 1938.
- TETUROVÁ, Jarmila – BLAŽEK, Jan: Vývoj a současný stav lidového tance na příkladu slováckého verbuňku a obřadních obchůzek královniček. *Národopisná revue* 33, 2023, č. 1, s. 3–19.
- TOMÁŠOVÁ, Eva: Lidové obyčeje a slavnosti v současném životě jihozápadního Podhorácka. In: Toncrová, Marta – Smutná, Silva (eds.): *Lidové písně z Podhorácka II. Třebíčsko, Hrotovicko, Moravskobudějovicko a Jemnicko*.

- Třebíč – Brno: Muzeum Vysočiny Třebíč, p. o. – Etnologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Praha – pracoviště Brno, 2013, s. 41–70.
- TOMEŠ, Josef: Vratislav Bělík, Horácká chasa. Zvykoslovné podání a obrázky z Třebíčska, Náměštska, Mor. Krumlovska, Mor. Budějovicka a Znojemska. *Národopisné aktuality* 4, 1967, č. 3–4, s. 50.
- TONCROVÁ, Marta – SMUTNÁ, Silva (eds.): *Lidové písně z Podhorácka I. Náměštsko a Velkobítešsko*. Třebíč – Brno: Muzeum Vysočiny Třebíč, p. o. – Etnologický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Praha – pracoviště Brno, 2011.
- UHLÍKOVÁ, Lucie: Bělík, Vratislav. In: Pavlicová, Martina – Uhlíková, Lucie (eds.): *Od folkloru k folklorismu. Slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 16.
- VÁCLAVÍK, Antonín: Příspěvky ke studiu výročních obyčejů. *Národopisný věstník československý* 31, 1949–1950, č. 1–2, s. 14–26.
- VÁLKA, Miroslav: *Sociokulturní proměny vesnice. Moravský venkov na prahu třetího tisíciletí*. Brno: Masarykova univerzita, 2011.
- VAŠEK, Josef: *Staré slovácké písně a tance z Dubňan*. Hodonín: nákl. vl., 1911. Dostupné z: <https://stt.opac.nm.cz/media-viewer?rootDirectory=129998&file=31917> (cit. 3. 2. 2025).
- VEČERKOVÁ, Eva: Rukopisné záznamy Františka Sušila o lidových obyčejích. In: Frolcová, Věra (ed.): *František Sušil (1804–1868). Odkaz a inspirace*. Rousínov: Město Rousínov – Etnologický ústav AV ČR Praha, pracoviště Brno, 2004, s. 123–145.
- zm [Zdeněk Mišurec]: Královské obyčeje. In: Brouček, Stanislav – Jeřábek, Richard (eds.): *Lidová kultura. Národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. 2. svazek. Praha: Mladá fronta, 2007, s. 425–427.

Internetové zdroje

- Dokumentace vožení krále v Ketkovicích. *Národní ústav lidové kultury*. Dostupné z: <https://www.nulk.cz/2022/06/21/dokumentace-vozeni-krala-v-ketkovicich> (cit. 28. 2. 2024).
- D9 Indikační skici. *Moravský zemský archiv v Brně*. Dostupné z: <https://www.mza.cz/indikacniskici/skica/detail/1828> (cit. 6. 9. 2024).
- Folklorika. Na krále, matičko, na krále! *Youtube*. Dostupné z: https://youtu.be/CO_UKywuoeg (cit. 18. 2. 2025).
- Karel Fila. *Billiongraves*. Dostupné z: <https://billiongraves.com/grave/Karel-Fila/44178141> (cit. 6. 2. 2024).
- Královská jízda. *Obec Javůrek*. Dostupné z: <https://www.obecjavurek.cz/kralovska-jizda/gs-1062> (cit. 15. 11. 2024).
- Královská jízda (Javůrek 2013). *Rajče*. Dostupné z: https://romcapolackova.rajce.idnes.cz/Kralovska_jizda_Javurek_2013 (cit. 15. 11. 2024).

- MENŠÍKOVÁ, Miroslava: Jan Kadaňka. *Internetová encyklopedie dějin Brna*. Dostupné z: https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1093 (cit. 6. 2. 2024).
- Metoděj Chatrný. *Billiongraves*. Dostupné z: <https://billiongraves.com/grave/Method%C4%9Bj-Chatrn%C3%BD/19913967> (cit. 6. 2. 2024).
- Muzeum Vysočiny Třebíč rozšířilo svoji sbírku o originální vyšívané šátky. *Kraj Vysočina*. Dostupné z: <https://archiv.kr-vysocina.cz/muzeum-vysociny-trebic-rozsirilo-svoji-sbirku-o-originalni-vysivane-satky/d-4107933> (cit. 23. 12. 2024).
- SOKa Třebíč, fond Okresní úřad Třebíč I, sčítací operáty Lhánice, Arch popisní k sečtení obyvatelstva a nejdůležitějších domácích zvířat pro užitek chovaných dle toho, kolik obojího bylo dne 31. prosince 1880. *Moravský zemský archiv*. Dostupné z: <https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/detail/17367> (cit. 23. 12. 2024).
- SOKa Třebíč, fond Okresní úřad Třebíč I, sčítací operáty Senorady, Arch popisný ke sčítání obyvatelstva a nejdůležitějších domácích zvířat užitkových dle stavu ze dne 31. prosince 1890. *Moravský zemský archiv*. Dostupné z: <https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/detail/17424> (cit. 23. 12. 2024).
- SOKa Třebíč, fond Okresní úřad Třebíč I, sčítací operáty Lhánice, Popisný arch 1921. *Moravský zemský archiv*. Dostupné z: <https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/detail/16804> (cit. 23. 12. 2024).
- Školní kronika 1893-1931. *Příbram na Moravě*. Dostupné z: <http://www.galerie.pribramnamorave.cz/displayimage.php?album=204&pid=6086> (cit. 6. 2. 2024).
- VONDROVÁ, Jana: OBRAZEM: Javůrkem projela krojovaná družina na koních. *Brněnský deník*. Dostupné z: https://brnensky.denik.cz/zpravy_region/obrazem-javurkem-projela-krojovana-druzina-na-konich-20120526.html (cit. 15. 11. 2024).
- Vožení krále 21.6.2015. *Ketkovice oficiální web obce*. Dostupné z: https://www.ketkovice.cz/vismo/galerie2.asp?id_org=6485&id_galerie=4297 (cit. 6. 2. 2025).
- Vožení krále 2022. *Ketkovice oficiální web obce*. Dostupné z: <https://ketkovice.cz/vozeni%2Dkrala%2D2022/gs-4302/p1=10114> (cit. 1. 5. 2025).
- Vožení krále 2022. *Youtube*. Dostupné z: https://youtu.be/Z_zxEAfdbY (cit. 23. 12. 2024).
- Vyhledávání. *Ketkovice oficiální web obce*. Dostupné z: https://www.ketkovice.cz/vismo/fulltext.asp?hledani=1&id_org=6485&query=kr%C3%A1la&submit.y=0&submit.x=0&objekt=-109&listOrder=0&submit=Zobrazit (cit. 6. 2. 2025).
- ŽÁKOVÁ, Dominika: V Ketkovicích se koná Vožení krále, podle tradice opět po sedmi letech. *Region Ivančicko.cz*. Dostupné z: <https://www.regionivancko.cz/zpravy/kultura/fotogalerie-6134--V-Ketkovicich-se-kona-Vozeni-krala-podle-tradice-opet-po.html> (cit. 4. 5. 2024).

Audiovizuální zdroje

KRATOCHVÍL, Matěj: Lidová hudba v Československu 1929–1937. CD 3 Jižní Morava.

NÚLK, Fotoarchiv; Videofond, inv. č. 4295.

RPTLK Vysočina, dokumentace vožení krále, Ketkovice, 2008, 2015, 2022;

Beseda s pamětníky Vratislava Bělíka, 2021.

Soukromá sbírka Richarda Obršlíka, DVD Vožení krále 2015.

Respondenti

Obršlík, Richard (nar. 1950); 24. 7. 2024.

Smutná, Silva (nar. 1949); 17. 10. 2023.

Vičková, Dobromila (nar. 1941); 15. 2. 2024, 3. 1. 2025.

Příloha 1. AMZM, EÚ, fond Vratislav Bělík (nezpracováno), kart. 173, Ze Znojemska – rukop. 30. a 40. léta (prvopis vožení krále).¹⁰¹

Král Josef Malý, královna Antonie Brachetková ([roz.] Mátllová [1865–1943]), šerha Karel Pražák [1863] s Marií Brachetkovou (dcera [1864–1936]), kaprál Ferdinand Malý [1857–1918] s Marií Koníkovou (dcera [1862–1889]), první stárek Josef Pražák [1857–1930] s první stárkovou Annou Navrátilovou (dcera [1858–1939]), druhý stárek František Nožička [1857–1916] s Marií Bor(e)šovou (služka [původem] Dukovany [1858–1927]), třetí stárek Josef Jurka [1861–1936] s Marií Nováčkovou (dcera [1865–1943]), čtvrtý stárek Vincenc Píjan [1864–1932] s Františkou Špiříkovou [1865 ve Zbejšově –1954], pátý stárek František Navrátil [1865–1902] s Marií Píjanovou (dcera [1865–1890]) a šestý stárek Josef Kavalec [1865–1947] s Františkou Navrátilovou (dcera [1867–1928]).*

Příloha 2. Soukromá sbírka Hany Blahové, diář s rukopisy Ladislava Nevorala z Příbrami.

Honění krále je obyčejný zvyk veřejného soudu. (Honění krále má tento příběh:)

V neděli dopoledne o 10. hod. vyjedou hoši ze statků na okrášlených koních a shromáždí se na návsi. Objedou náves jednou a pak se rozjedou po okolních vesnicích oznamovat obžínky a honění krále. Jedou k význačným osobám a zvou je slovy: „Pane N. N., jak Vám snad je již známo, přijel k nám náš pan král. On přijel k vám se podívatí a vás o něco požádáti, kdybyste mu něčím nápomocní byli na tu cestu dalekou, krajinu širokou, kterou konati máme. Dá-li Bůh, za rok se k Vám vrátíme a něco vám povíme.“ Po té dostávají od dotýčných spropitné. Pak se sjedou za vesnici, přijede za nimi král, objedou vesnici a zastaví se u starosty, kdež dostane se jim napomenutí, aby se vážně chovali. Poté jedou znovu vesnicí a šerha (v rkp. čerba??) (vyvolávač) vyvolává: „Haló, vy příbramský děvčátka, shánějte káčátka, náš pan král tudy jede, ať vám je nezajede. On jezdil po horách a dolínách a po ztracených místech. Hledá svých tři sta párů volů, která mu sebrali z jeho prázdných dvorů, hledá svých dvě stě párů koní, na kterých on jezdil z nových maštálí.“ Zatím se na návsi tančí. Když chasa objela všechny statky, jede klusem v průvodu na náves. Před družinou jede šerha, za ním druzí s králem uprostřed.

101 Do hranatých závorek připojujeme zjiitelná životní data aktérů.

Na návsi se zastaví na silnici, aby je bylo dobře vidět ze všech stran. Vyvolávač sedí vpředu, smekal klobouk, dá jej na špici šavle a počne říkání: ‚Vítám vás, vy příbramští páni. Jak vám je snad známo...[viz první vyvolávka].‘ Pak zahraje hudba. Nyní počne vlastní říkání: ‚Poslouchejte horní i dolní, domáci i přespolní, co vám budu o všech pannách, hoších, strécech, ba i mamách příbramských povídat: Na příbramskym rebniku peró se káčátka, že příbramsky holky jsou hezky děvčátka. Na příbramskym rebniku peró se huse, že příbramští hoši dávají pěkný puse. Jeden příbramský chasník je jako sysel a já vezmu ty děvčátka podle čísel.‘ Hudba 1) ‚U Příbylů je roztroušená po dvoře sláma, protože jejich Mařka bévá ráda sama, v zahradě jim rostou krásně lilie, protože Maři jen přespolní miluje. 2) Naše silnice je tuze úzká, Hájkova Josefka je holka hezká, Josefka se učí s dětma hrávat, protože se chce již brzy vdávat. 3) U Kratochvilů mají pěkné nové schodky, protože Melkes mívá vždycky čisté botky, vrata mají stará bez oblouku, protože k nim chodí bez klobouku. 4) U Kratochvilů roste jabloň mladá, protože dcéra má Berky ráda, mají tam také kohoutka, protože se před ním schovává do koutka. 5) Vaverkova Fanda tá má Vildy ráda, s těma je vám velmi velká švanda, často ukáže mu Fanda záda, Vilémovi – konec švandy – vylézají z gatí obě šandy. 6) U Brázdů mají pěkné růžičky a Metodějka krade ráda hubičky, stála s hochem jedním chvíličku, ukradla mu – co? No, hubičku. 7) Korotvičkův hezkej rarášek mnoho láskou trpí, miluje ji Tejkal Vašek. 8) Chatrnova Fanda ze spolku sní k večeři nejmiň deset vdolků. Tuze ráda ona tančí polku, s hochy nedělá žádných okolků. 9) Sedláčkova ze Skalek má hocha jako špalek. Pepík to je klučík jako cumel, ten se nosí jako za tři pámel. 10) U Dobiášů mají na dvoře hnůj, protože Kristýna říká: ‚Rádle, ty budeš můj.‘ 11) Hájkova Maři má čisté světnice, ale nemá žádné slepice, hoši se o ni všichni perou, ona se na ně dívá jen klíčovou dírou. 12) Řehořkova děvče maličky má červený tvářičky, po dvoře mají roztáhané chvoji, protože se ta dcerka jejich ráda strojí. 13) Berkova je šibal velký, ta ošidí všechny selky, já však vezmu jednou nůžky a přistřihnu ty její růžky. 14) Vaverkova Maři z kopečka má tuze ráda Otička, sedávají spolu pod třešní i na ní, však již brzy Ota řekne: ‚Pánbůh zaplať, matko, za ni.‘ 15) Brodek to je jiná dědina, tam žije Foralova rodina, že je jejich děvče masité, slyš o tom, králi, volání hlasité. 16) Řezaninova to je jeden kapr, teď s ní tančí její bratr. Letos vo vostatcích ale viděli tam inženýra v sále, dostal od ní pusu za cukroví, ona vám to ale nepoví. 17) Nová stavba bude na Brodku hotova, v ní bude bydlet rodina Hvězdova, jejich dcera umývá si denně ráda, aby svítla nad Brodkem jak hvězda. 18) U Nekudů mají čisté vždycky lžice, protože Vinci nechodí vůbec k muzice, ráda stává za jejich vrátky a pilně světi všechny svátky. 19) Jelínkova ráda dělá z lidí kašpara, dobře, že je na jejich dvoře velká almara, do té ji pěkně zavřeme a na dva západy zamčeme. 20) Vaverkova Mári nechce ševce, protože je chytré děvče. Má vám radši kominíka, protože má blízko do rybníka. 21) Pospíšilova zas nechce pekaře, milejší by jí byl Horký, protože jí ráda párky. Poslechněte, občané hornáci i dolňáci, co vám budu o strécích a mamách vypravovati: Příbramáci to só velcí ftáci, jedné rokó za hochem se škrabe, druhé peníze do petlika hrabe. Příbramáci to só velcí kosi, do všeho ti strčí nosy, že zvonička je křivá vyštárají, aneb koňa handle rozpárají, maso, pajšl vodnesó, jen hlavo, kosti ležet nechajó. Ceste příbramsky só fajn, po těch mužeš jezdit jako laň, jenže při ty jízde vůz rozbiješ a pára koní zabiješ. Do potoka dali maló tróbkó a Filum zatím bere voda ze dvora dřevěno bódko. Rebnik mají velké, ale voda v něm nebode žádná. Deť se tam juž brodí boske po kotnike, tam má bét náprava rádná. Hospodsky zde máme dva,

jeden vepad z voka druhymo, michaji pivo, vino s vodó voba dva. Ševců máme nekonečně dost, všeci hale radši držíj holó kost, než be sedl na verpánek, be hodělal haspoň sobě botů párek. Studňaře zde máme znamenity, kopó studně jen kde je kopec kamenitý, vode mají pře tem dost, jenže vod Kopců a říkají jí kořalka. Dež vodo v stodni nenandó, no tak jo zasik zavezó. Pekař peče rohlike a chleba v peci, jiné pečivo me všeci, kanárek bévá v kleci, to je všecko, co sem vám chcel říci. Za sto let tade bode továrna, najde se i nejaká kavárna, lidi tade bodó všeci jinší, bode bévat blato he dež prší. Lidi se bodó dále rodit a me mřít, no, me dáme světo dále jít, jen dež bodem mít dnes co pít. Já bodo na světě nédyl, počkám, až bode na tý továrně komín a pak vám všem zas něco nového povím.'

Příloha 3. Kuča, Jan: Lidová slavnost „Vožení krále“ na západní Moravě (Materiálová zpráva). 2009, s. 2–4. NÚLK, Spisovna, B I.

4. Průběh slavnosti

V pátek před slavností byla postavena máj na prostranství na návsi a kolem ní umístěn dřevěný taneční parket. Během víkendu byly předzahrádky ozdobeny březovými stromky s krepovými fábory. Všichni uklízeli a chystali se na slávu. V týdnu předtím byly rozesílány tištěné i elektronické pozvánky. V nejbližších obcích jezdilo auto a z amplionu byla pouštěna veršovaná pozvánka.

Slavnostní den byl zahájen slavnostní mší svatou za bývalé a současné členy Podhoráckého souboru Ketkovice a za královskou družinu. Středem kostela v uličce mezi lavicemi stály ve dvojicích dívky v místním slavnostním kroji, užívaném ke zvláštním příležitostem, především během každoroční hodové slavnosti. Tentýž kroj bývá nošen při vystoupeních souboru při folklorních choreografiích. Král ani královna se [mše] nezúčastnili. Po [ní] a společném focení se všichni rozešli do svých domovů na oběd.

Brzo po poledni se král dostavil do budovy školy, kde mu ženy pomáhaly obléct se do slavnostního kroje – do světlých dytřínových kalhot zastupujících koženky, vysokých holínkových bot, plátěné košile s červenou výšivkou na límci, manžetách a přednici a zelené vesty s vyšíváním kolem knoflíkových dírek. Přes levé rameno byla položena červenobílá šerpa, za kalhoty zastrčen plátěný šátek s vyšitými korunkami a na hlavu zlacená koruna.

Mezitím si královna oblékala na škrobené spodnice bílou sukni a zástěru, bílý kabátek zapínaný na perličkové knoflíky, pas přepásala dozadu širokou růžovou stuhou a na hlavu si upevnila korunku z korálků a perliček. Do ruky si vzala bílý vyšíváný šátek. Brzo poté přijeli dva králci na bryčce, opentlené barevnými krepovými papíry, vyzvedli královnu, jeden šel před ní, jeden za ní, pomohli ji nasednout na bryčku a od domu ji odváželi k návsi.

Tam už se připravovaly královničky na průvod pod baldachýnem z červeného šátku (saského'). Za nimi se řadily folklorní soubory z okolí a na parketu hrála dechová hudba Lesanka z Kralic nad Oslavou. Program byl zahájen starostou Ketkovic Josefem Obršlíkem. Chasou byl žádán o povolení konat ‚vožení krále‘ v obci.

Po úvodní části se průvod dal do pohybu. Za dvěma králci na koních jela bryčka s královnou, za ní šly její králky – družičky, potom královničky pod baldachýnem, dále členové místního folklorního souboru, soubor Bítešan z Velké Bíteše a krojovaná chasa z Březníka. Když došli před školu, vyšli praporečníci s prapory z barevných šátků, všichni nasedli na koně a nakonec se objevil král na bílém grošákovi.

Odtud šel průvod zpět na náves už v jiné podobě. Na čele jel šerha a jeden z králců – praporečnicků, pak král, další králec – praporečník, kaprhál, další dva králci – praporečníci a dva králci – mládenci šli kvůli organizačním problémům pěšky. Pak už šla královna obklopena pravidelně osmi krádkami – družičkami. Pak další soubory tak jako v předchozím případě. Během obchůzky šerha a kaprhál volají vyvolávky.

Po trojím obejití návsí král s královnou usedli mlčky a s vážnou tváří na připravená sedadla – ,trůn' ozdobený břízkami a krepovými fábory. Až do večera nesmí promluvit ani se usmát. Na pódiu mezitím probíhala vystoupení. V programu ,Na krála, matičko, na krála' nejdříve tančili místní členové Podhoráckého souboru, střídal je Bítešan z Velké Bíteše. Ukončením programu bylo sólo krále s královnou vrcholící políbením. Od této chvíle, nazývané ,královské zásnuby', už král s královnou opět mohou mluvit a smát se. Chasa je obstoupí a druhý tanec král s královnou tančí uprostřed nich. Pak už následovala taneční zábava na parketu určená místním i návštěvníkům.